

УДК 373.5.091.39:62/64

Федан Т. В.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ГУРТКА "ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС"

В статті висвітлено методичні рекомендації щодо проведення гуртка "Петриківський розпис" з учнями основної та старшої школи, який спрямований на виховання у школярів інтересу до національного декоративно-ужиткового мистецтва, розвиток творчих здібностей, естетичного і художнього смаку, патріотичного виховання учнів, формування вмінь і навичок пензликового письма. Наведено тематичний план гурткової роботи, розрахований на два роки навчання. Розглянуто особливості методики викладання основних технік петриківського розпису.

Ключові слова: Петриківський розпис, позакласна робота, гурток, декоративно-ужиткове мистецтво.

В сучасних умовах перед вчителем трудового навчання стоять важливі завдання щодо впровадження українських ремесел у школі, виховання у підростаючого покоління почуття національної гідності та гордості за нашу Україну, любові до рідного краю, пошани до своєї історії, відродження народних традицій, звичаїв та обрядів, ознайомлення з роботами відомих майстрів. Значний вклад у вирішення цих задач вносить позакласна навчальна робота, зокрема заняття школярів у різноманітних гуртках з декоративно-прикладного мистецтва. Петриківський розпис – являє собою не лише народне мистецтво, що зберігає традиції оздоблення українського житла, але й сучасний живопис, який розвивається та набуває нових рис. У 2012 році Міністерство культури України визнало петриківський розпис об'єктом (елементом) нематеріальної культурної спадщини України. А 5 грудня 2013 року петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Це поки що єдина форма культурної спадщини України, що потрапила до цього списку.

Нинішня соціально-економічна і політична нестабільність у суспільстві, девальвація моральних та загальнолюдських цінностей, зниження життєвого рівня населення, несприятливе побутове оточення, негативний вплив антигромадських елементів, незадовільна організація дозвілля – є головними причинами протиправної поведінки юнаків і дівчат.

Саме тому важливо, щоб на базі загальноосвітньої школи була створена мережа гуртків, творчих об'єднань за інтересами, яка б дозволила знайти кожному справу по душі, соціально захистила б учнівську молодь, відволікла б від протиправних дій.

Метою статті є розкрити методичні аспекти організації і проведення гуртка з трудового навчання "Петриківський розпис".

В загальноосвітніх закладах в останні роки ведеться значна робота, направлена на залучення учнів до вивчення декоративно-ужиткових народних ремесел. Значну роль у вирішенні цієї задачі покликані здійснити гуртки з трудового навчання. Вони залучають учнів до світу прекрасного, готують школярів до творчої праці, розвивають творчі нахили та обдарування.

Заняття в гуртку "Петриківський розпис" – це не тільки ефективна форма залучення учнів до декоративно-прикладного і народного мистецтва, розвиток їх просторового мислення, але й знайомство з виробництвом, його технологією, технікою і елементарними економічними знаннями.

Метою занять в гуртку "Петриківський розпис" є виховання у школярів інтересу до національного мистецтва, розвиток творчих здібностей, естетичного і художнього смаку, формування вмінь і навичок пензликового письма, залучення до гуртково-корисної роботи.

Для організації і успіху роботи гуртка вирішальним є правильне визначення тематики його занять. Дуже важливо дотримуватися дидактичного принципу: "від простого до складного". Наприклад, від найпростіших елементів розпису поступово переходять до створення композиції.

Роботу в гуртку "Петриківський розпис" пропоную проводити за таким тематичним планом (табл. 1) розрахованим на два роки навчання.

Тематичний план гуртка "Петриківський розпис" розрахований на 2 роки навчання для учнів з нульовим та початковим рівнем розпису. На рік заплановано 72 години (2 години на тиждень).

Даний тематичний план є орієнтовним. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення у зміст та розподіл годин за темами, ураховуючи інтереси гуртківців, стан матеріально-технічної бази закладу. На перших заняттях в гуртку необхідно ознайомити учнів з історією петриківського розпису, з інструментами, що використовуються в петриківському розписі, технікою їх виготовлення та прийомами володіння технікою пензликового розпису.

**Тематичний план гуртка
"Петриківський розпис"**

№ з/п	Назва розділу і теми	Кількість годин	У тому числі на заняття	
			теорет.	практ.
І рік навчання				
	Вступне заняття	1	1	–
Розділ I				
Основні особливості петриківського розпису				
1.	Історія розвитку петриківського розпису. Технологія виготовлення пензликів з котячої шерсті	2	0,5	1,5
2.	Фарби та їх особливості. Способи розведення. Застосування яєчної темперної фарби для петриківського розпису	2	1	1
3.	Характер петриківського розпису в зв'язку з колоритом місцевості та матеріалами якими вони виконуються	1	0,5	0,5
4.	Особливості підготовки дерев'яного виробу до розпису	1	1	–
Розділ II.				
Основні техніки характерні для петриківського розпису				
5.	Звичайний мазок "Зернятко"	1	–	1
6.	Мазок під кутом до вертикальної лінії – вусик "зернятка"	1	–	1
7.	"Гребінець" – мазок "зернятка" під гострим кутом до лінії	1	–	1
8.	Відпрацювання вправи "кривеньке зернятко"	1	–	1
9.	Створення "травички" на основі мазка "зернятко"	1	–	1
10.	Відпрацювання вправи "колосок"	1	–	1
11.	Відпрацювання вправи "пірчасте листя"	1	–	1
12.	Створення орнаменту на основі вивчених мазків	2	–	2
13.	Розпис виробу за створеним орнаментом. Опоряджувальні роботи.	6	1	5
14.	Відпрацювання мазка "горішок"	1	–	1
15.	Початок квітки "пуп'янок"	1	–	1
16.	Створення елементів стрічкового орнаменту на основі вивчених мазків	2	–	2
17.	Розпис сита стрічковим орнаментом. Опоряджувальні роботи	4	–	4
18.	Відпрацювання мазка "три пари кривих зерняток"	1	–	1
19.	"Бігунець" з трипелюсткових квіток	2	–	2
20.	Відпрацювання мазка "вусики до центру квітки"	1	–	1
21.	Поєднання "кривих зернят" із "зернятками". Створення орнаменту	2	–	2
22.	Розпис дерев'яної лопатки за створеним орнаментом. Опоряджувальні роботи.	4	–	4
23.	Опанування технікою перехідного мазку	4	1	3
Розділ III				
Найпоширеніші традиційні форми квітів, листя, бутонів				
24.	Техніка виконання квітів: "цибулька", "кучерявка"	2	–	2
25.	Техніка виконання квітів: ромашка, барвінок, соняшник	2	–	2
26.	Техніка виконання квітів: волошка, чорнобривці, жоржини	2	–	2
27.	Зображення петриківських листочків (багатозубчасте, кленове, виноградне, дубове та їх похідні)	4	–	4
Розділ IV				
Кругленькі мазки. Елементи пальчикового розпису				
28.	Виконання елементів: "вишенька", "смородина"	2	–	2
29.	Виконання елементів: "калина", "виноград", "малина"	2	–	2
30.	Поєднання квітів, ягід та листочків у просту композицію	3	–	3
31.	Розпис дощечки за створеною композицією. Опоряджувальні роботи	5	–	5
32.	Організація і проведення виставки	6	–	6
	Всього годин	72	6	66

№ з/п	Назва розділу і теми	Кількість годин	У тому числі на заняття	
			теорет.	практ.
II рік навчання				
1.	Вступне заняття	1	0,5	0,5
Розділ I Побудова композиції на основі вивчених елементів петриківського розпису				
2.	Побудова прямокутної та квадратної композиції	2	0,5	1,5
3.	Розпис кухонної дощечки за створеною композицією. Опоряджувальні роботи	5	–	5
4.	Побудова круглої та овальної композиції	2	0,5	1,5
5.	Розпис тарілки за створеною композицією. Опоряджувальні роботи	5	–	5
6.	Побудова трикутної композиції	2	0,5	1,5
7.	Розпис декоративної дощечки трикутної форми за створеною композицією. Опоряджувальні роботи	5	–	5
Розділ II Характерні особливості традиційного підходу в зображенні птахів у петриківському розписі.				
8.	Техніка виконання петриківського півня	2	0,5	1,5
9.	Зображення композиції у поєднанні півня, квітів, листочків та ягідок	3	–	3
10.	Розпис виробу за створеною композицією. Опоряджувальні роботи.	5	–	5
11.	Петриківська зозуля	2	0,5	1,5
12.	Зображення композиції у поєднанні зозулі з трав'яним орнаментом	3	–	3
13.	Розпис виробу за створеною композицією. Опоряджувальні роботи.	5	–	5
14.	Петриківська пава	2	0,5	1,5
15.	Зображення композиції у поєднанні пави, квітів, листочків та ягідок	3	–	3
16.	Розпис виробу за створеною композицією. Опоряджувальні роботи.	5	–	5
17.	Зображення фантастичних птахів	2	0,5	1,5
18.	Зображення композиції з фантастичними птахами	3	–	3
19.	Розпис виробу за створеною композицією. Опоряджувальні роботи.	5	–	5
20.	Особливості композиції розпису об'ємних предметів	4	1	3
21.	Організація і проведення виставки	6	–	6
<i>Всього годин</i>		72	5	67

Бездоганність виконання досягається письмом за допомогою тоненького пензлика з котячої шерсті. Крім пензля застосовують сухі стеблинки, трісочки, а ягоди малюють пальцем. Для розпису на папері застосовують ячну темперу (акварельна фарба і ячний жовток). Для колориту традиційного петриківського розпису сполучають основні і додаткові кольори спектру, де переважають червоні та зелені барви. Для опанування техніки петриківського розпису необхідно оволодіти чотирма типами мазка, традиційна назва яких "гребінчик", "зернятко", "горішок", "перехідний мазок".

Часто трапляється, що відвідавши 2-3 заняття школярі кидають гурток. Причини цього можуть бути різними, але основною є те, що учням становиться нудно виконувати одноманітні вправи. Для того щоб цього не сталося, необхідно чергувати вправи з розписом виробів, починаючи від простого.

По закінченню першого року навчання учні набувають умінь зображення жоржин, гвоздик, чорнобривців, барвінку, майорців, айстр, соняшнику, калини, винограду, ягід вишні з листочками, папороті, травки, білини тощо, а також створюють фантастичні форми квітів: традиційні "цибулька", "маківка" схожі на розрізану навіпіл цибулину і маківку.

Після першого року навчання, коли вихованці вивчили основи найпростіших традиційних принципів композиції трав'яних орнаментів, а також техніку та технологію розпису ячною темперою переходять до вивчення побудови композицій різних геометричних форм. Вивчення кожної композиції варто закріпити на практиці, розписавши чи то панно, чи то дощечку.

Ще одним важливим елементом петриківського розпису є зображення птахів. В основному це півень, пава, зозуля та фантастичні птахи.

Вивчаючи петриківський розпис, його давні традиції, учні повинні глибше оволодіти і деякими прийомами, які слід використовувати в роботі: нанесення на папір плям пальцем, накладання кольорових плям і смужок за допомогою зрізаного навскіс стебла роγοзи, прийом продряпування по сирій фарбі прожилок на листках і пелюстках квітів загостреним кінцем палички або держальцем пензля.

Коли перед учнями ставиться завдання розпису якогось виробу опуклої форми, то виникає проблема розпису об'ємного предмета. Тут постає перед ними творче завдання – знайти органічний зв'язок розпису з формою виробу, який розписується, враховуючи його функції. Тому під час занять петриківським розписом розвивається почуття композиції, яке проявляється в умінні будувати твір, враховуючи як дійсну так і зорову рівновагу.

Використовуючи прийоми народних майстрів, слід пам'ятати, що вони працювали відразу фарбами, без попереднього контура олівцем, не робили ні етюдів, ні ескізів, свій творчий задум до дрібних деталей виношували в уяві, а з'ясувавши все, втілювали задум у відповідному матеріалі, не допускаючи правок і переробок. У цьому і полягає висока майстерність народних художників, чия творчість радує і збагачує нас.

Можливості трудового навчання у прилученні школярів до надбань національної культури є багатими і своєрідними, бо воно є тим унікальним предметом, який перекидає місток між матеріальною і духовною культурою суспільства. Заняття різноманітними видами народних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва є природною формою поєднання пізнавальної і продуктивної мистецької діяльності учнів.

Використані джерела

1. Мистецтво "Петриківський розпис" [Електронний ресурс] / Дитячий портал Пустунчик. – Режим доступу: <http://pustunchik.ua/ua/online-school/art/petrykivskyu-rozpyus>
2. Петриківський розпис [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петриківський_розпис
3. Терещук А. Гуртова робота з трудового навчання як засіб виховання національної самосвідомості / А. Терещук // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – № 2. – С. 15-18.

Fedan T.

METHODICAL ASPECTS OF THE CIRCLE WORK IN LABOR TRAINING AT THE EXAMPLE OF THE CIRCLE "PETRIKIVSKY ORNAMENT"

The article deals with the guidelines for conducting the circle work "Petrikivsky ornament" with the pupils of basic and high school, which aims to nurture students' interest in the national arts and crafts, development of creativity, aesthetic and artistic taste, patriotic upbringing, formation of skills of brush painting.

There was presented an outline of the circle themed work for up to two years. This theme plan is tentative. The head of the group can make changes and additions to the content and distribution of hours by subject, taking into account the interests of the pupils, the state of logistics facility.

There are investigated the features of methods of teaching basic techniques of Petrikivsky ornament. To capture the technology of Petrikivsky ornament you must possess four types of stroke, which traditional names are "comb", "seed", "nut", "transitional smear."

Going to a circle "Petrikivsky ornament is not only an effective form of attracting students to the arts, crafts and folk art, the development of spatial thinking, but introducing of the production, its technology, equipment and basic economic knowledge.

Studying Petrikivsky ornament, its long tradition, the students have to master deeper and some of the techniques to be used in the work: drawing on paper spots by finger, blending colored spots and stripes using truncated obliquely stems of cattail, scratches on wet paint streaks on the leaves and flower petals with the pointed end of a sticks or a brush.

Labor training opportunities in the admission of students to the heritage of national culture is rich and original, because it is the unique object, which throws a bridge between the material and spiritual culture of a society. Different types of crafts and decorative art is a natural form of productive combination of cognitive and creative activity of students. Easy implementation, expressive, bright colors, exceptional possibilities of improvisation make Petrykivsky decorative painting available in the secondary, and senior classes of national Ukrainian school.

Key words: *Petrikivsky ornament, after-class work, circle, decorative and applied art.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.